

LARS MALMGAARD JENSEN
OG MICHAEL AGERBO MØRCH

VIRKELIGT NÆR

*En lille bog om
nadveren*

CREDO

Indhold

Indledning	7
Del 1 • Nadveren i troslæren	
af Lars Malmgaard Jensen	11
Nadveren i Det Nye Testamente	12
Nadverens historie	
fra Det Nye Testamente til reformationen	33
Luthers nadversyn	45
Det lutherske nadversyn	
sammenholdt med andre kirkers nadversyn	56
Hvordan skal nadveren fejres?	76
Del 2 • Nadveren – og hva' så?	
Et essay om nadverens betydning	
af Michael Agerbo Mørch	95
Nadveren – og hva' så?	96
Nadveren giver fællesskab med Kristus	100
Nadveren giver fællesskab i kirken	115

Nadveren minder os	
om grundlæggende teologiske sandheder	124
En vandring gennem kirkens rum.	135
Afslutning	150
Forfatteroplysninger.	152

Indledning

Kirkens største kraftkilde [nadveren]
er måske den mest oversete.¹

Sognepræst, Uffe Kronborg

Nadveren er kirkens kraftkilde. Alligevel er der en risiko for, at vi – selvom vi måske modtager den på ugentlig basis – glemmer dens egentlige indhold og værdi. På samme måde som bønnerne Fadervor kan blive en remse uden indhold, kan det også gå med nadveren. *Hvorfor* er nadveren kirkens kraftkilde?

Nadveren kaldes i luthersk teologi for et *sakramente* og et *nådemiddel*. Nådemidlerne er de redskaber, hvorigennem Gud giver sin nåde til mennesker. I luthersk tradition taler vi om tre sådanne nådemidler: 1) Ordet, det vil sige Bibelen eller forkyndelsen af evangeliet ved

1 Uffe Kronborg, "Nadveren – en smag af Herrens godhed", *Budskabet* 149, nr. 5 (2013), 14.

menneskers enten mundtlige eller skriftlige forkyndelse. 2) Dåben. 3) Nadveren.

Alle tre er nådemidler, men vi regner kun de to sidste for også at være sakramenter. Et sakramente forudsætter for det første, at der er tale om en praksis, som går tilbage til Jesus selv. For det andet må der være et ydre tegn eller element knyttet til den aktuelle praksis. Det gør sig gældende for både dåben og nadveren. I dåben er det vandet, som er knyttet sammen med forkyndelsen af evangeliet, i nadveren er det brødet og vinen. Nadveren er således ikke noget andet end forkyndelsen af evangeliet, men det er en meget synlig og sanselig forkyndelse; det er denne sanselige evangelieforkyndelse, vi zoomer ind på i denne bog.

Bogen rummer to dele. Den første del er en indføring i Bibelens og bekendelsesskrifternes undervisning om nadveren. De er uundværlige i vores søgen efter nadverens storhed, for kun i Guds eget ord kan vi finde den sande forståelse af Herrens eget måltid. Denne del er skrevet af Lars Malmgaard Jensen.

Den anden del er et mere subjektivt essay, der belyser nadverens betydning for os i vores daglige liv som kristne. Det er et prøvende forsøg på at "genfortrylle" nadveren, det vil sige at finde nogle billeder og praksisformer, der kan åbne vores øjne for det møde, vi har

med Gud i nadveren. Denne del af skrevet af Michael Agerbo Mørch.

Vi har modtaget hjælp fra en stribe personer, der har ydet konstruktive bidrag i form af forslag og kritik. Det drejer sig om Torben Kjær, Peter Olsen, Børge Haahr Andersen, Kristoffer Simonsen, Ruben Lorentzen, Mathias Anker Kure, Kristoffer Enevoldsen og Søren Øhrstrøm. Deres hjælp betyder ikke, at de er enige i alt, hvad vi har skrevet, eller hæfter for fejl og mangler, men de skal nævnes her for deres generøse håndsrækning og opmærksomhed. En særlig tak går til vores tålmodige hustruer, Cecilie Malmgaard Jensen og Elisabeth Agerbo Mørch, der ud over at forskønne livet på mange områder og niveauer, har lyttet og læst – kærligt og kritisk – og ofte trukket os op af de teologiske flosklers grøft.

Vi ønsker med denne bog at gå til kernen for at kunne pege på Jesus og hans tilgivelse, og vi ønsker, at vi i fællesskab kan hjælpe hinanden med at søge Gud, hvor han er at finde. Gud har heldigvis selv udpeget de steder i verden, hvor vi kan modtage hans tilgivelse, trøst og nærvær. Eller sagt helt kort: Vi ønsker at vise, at i nadveren er Jesus *virkeligt nær*.

DEL 1

Nadveren i troslæren

af Lars Malmgaard Jensen

Nadveren i Det Nye Testamente

Det er hverken særlig nyt eller kreativt at skrive en bog om et emne, som mange andre har belyst før, men det er ikke desto mindre afgørende, at vi i hver ny generation tilegner os det befriende budskab, Gud har givet os til alle tider. For mange ting kan forandres i kirken – men nadveren består indtil Jesu genkomst! Men hvorfor er nadveren så afgørende?

Der er jo mange andre relevante og aktuelle emner at beskæftige sig med, så hvorfor skal man sætte sig ned og læse en bog om nadveren – og så endda en bog, der på lange stræk er både teoretisk og spækket med troslære? Handler den kristne tro ikke om meget mere end bare viden? Jo, i høj grad. Faktisk rammer den indvending en nerve i kristendommen, som

vi ikke for hurtigt skal gøre os færdige med. Den kristne tro er udtryk for noget meget personligt og indebærer altid en *personlig stillingtagen*. Uden den personlige dimension, er der slet ikke tale om tro i bibelsk forstand. Det er blandt andet derfor, at bogens sidste del er et essay, som giver et bud på, hvordan troslæren kan integreres i livet. Men bogens første del, der beskæftiger sig med selve troslæren, er ikke af den grund mindre relevant at få med. Tro i kristen forstand har nemlig både en *subjektiv* og en *objektiv* side. Vi kan tale om en *personlig tro* ("den tro, der tror"/"jeg tror"), og så taler vi om selve *troslæren* ("den tro, der tros"/"hvad jeg tror på"). Min påstand er, at i hvert fald de af os, der er født i 90'erne, er vokset op i en tid, hvor den kognitive del af kristendommen, det at kende og have viden om den kristne troslære, er blevet underprioriteret. I hvert fald opfatter vi det intuitivt som noget negativt eller problematisk.

Teologen Leif Andersen konstaterer:

Det kristne dogme lider desværre under dårlig presse. Du kan næsten ikke nævne noget mere livsfjendsk end "dogmatik" og "troslære". Måske fordi man først opdager storheden og skønhe-

den i den kristne troslære, når den er ens sidste værn mod fortvivlelsen ...²

Heri er der en vigtig påmindelse: Tro er ganske rigtig mere end viden, men det er *også* viden. Tro i kristen forstand tror nemlig på noget – eller rettere *no-gen*. Troslæren er, når den bygger på Bibelens ord, ikke bare et menneskeligt system, men en beskrivelse af, *hvem* Gud er, og *hvordan* han er. Og det er denne objektive forankring, der kan vise sig at blive en befriende virkelighed. For i sidste ende er troslæren en bastion og et bolværk mod den personlige tros fortvivlelse. Bibelen underkender ikke troserfaringen, det levede liv, men giver troen en retning. Den peger os hele tiden hen mod en objektiv virkelighed – den virkelighed, som troslærens emner beskriver. Derfor er det så relevant at dykke ned i nadverens mysterium, også den del, hvor man beskæftiger sig med troslærens formuleringer. Det vil vi gøre i de kommende kapitler, og vi begynder i den vigtigste del: Bibelen selv.

I det følgende vil vi se, hvordan Det Nye Testamente præsenterer den kraftkilde, som nadveren er. Der er

2 Leif Andersen, *Kroppen og Ånden I* (Fredericia: Kolon, 2015), 70

fem (måske seks)³ centrale nadverttekster, som jeg vil anbefale at man læser i sin helhed:

- 1 Kor 11,17-33
- 1 Kor 10,16-21
- Mark 14,22-25
- Matt 26,26-29
- Luk 22,14-20

Der er et vist overlap mellem teksterne og det, de fortæller om nadverens betydning. Derfor har jeg valgt at markere det, jeg særligt fokuserer på i hver tekst med *kursiv*. Mit mål har været at give en præcis og kortfattet gennemgang, hvorfor mangt og meget er udeladt; forhåbentligt står det fremhævede dermed skarper.

3 Det er omdiskuteret, hvorvidt Joh 6,47-58 skal regnes for at være en nadverttekst. Der er flere elementer, der tyder på det; Jesus taler om at spise og drikke hans blod, men samtidig er det før selve nadveren bliver indstiftet skærtorsdag. Luther mente ikke, at der var tale om en nadverttekst, men at Jesu sprogbrug skulle forstås som et billede; andre lutherske fortolkere har med frimodighed brugt teksten. Personligt er jeg i tvivl om, hvilken forståelse der er den rette, og har derfor valgt at udelade teksten af denne præsentation. Jeg mener dog ikke, at helhedsforståelsen af nadveren dermed er amputeret. En god, kortfattet bog, der kan anbefales, som inkluderer Joh 6 i sin forståelse, er Filip Christensen, *Levende brød – om nadveren* (København: Credo, 1998).

DEL 2

**Nadveren – og hva' så?
Et essay om nadverens
betydning**

af Michael Agerbo Mørch

Nadveren – og hva' så?

I foråret 1935 skrev den danske digterpræst, Kaj Munk, de berømte ord: "Aldrig, aldrig, aldrig spørge om det nytter, bare, om det er sandt." Hvis Kaj Munk havde levet i dag, ville han måske have revet sig i håret over ovenstående spørgsmål: "Nadveren – og hva' så?" Hvis nadveren vittelig er, som den er beskrevet i bogens første del, er spørgsmålet nemlig ikke kun udtryk for en bekymrende ligegyldighed, så nærmer det sig rent ud sagt blasfemi. Jesus Kristus er virkelig nærværende i nadveren med al sin frelse, kraft og trøst. At sige "hva' så?" til det er fornærmende, hvis man tror, det er sandt.

Men jeg stiller alligevel spørgsmålet, fordi det ofte er den erfaring, kristne sidder tilbage med, når de har

fået gennemgået troslæren: den nagende følelse af afstand og manglende relevans for det daglige, praktiske kristenliv. Selvom vi er blevet stopfordret med ord, forklaringer, argumenter, begrundelser, begreber og pointer, er det, som om der mangler en kobling til virkeligheden. Tidligere i kirkens historie og i høj grad i dag har det ført til en devaluering af troslæren. Den opleves ligegyldig, når den er så afkoblet fra hverdagslivet: Er det ikke bare teologiske spekulationer, som de kloge hygger sig med, og som er irrelevante for almindelige kristnes discipelskab og mission?

Jeg vil gerne tage den følelse alvorligt. De følgende sider er derfor et forsøg på at tænke kreativt om, hvordan nadverens praktiske betydning kan understreges. Det er altså ikke en indføring i luthersk troslære. Den har vi fået i bogens første del. Det er i stedet et forsøg ud i teologisk pædagogik. Hermed menes, at det, der står på de følgende sider, ikke på nogen måde skal spilles ud mod indholdet på de forrige sider. Skulle en opmærksom læser opdage en konflikt, så stol trygt på Bibelens og bekendelsernes ord! Det er med andre ord bevidst, at dette er “anden del”, idet den bygger oven på første del og er afhængig af den. Det er altså både vigtigt, godt og opbyggeligt at vide noget om Kristi realpræsens i nadveren, om den reelle forvandling af elementerne og alt det andet, du har læst om. Lad det

synke ind, grund over det, reflekter, læs igen. Når Herren selv har rakt os et nådemiddel, er det, for at vi skal ære det, bruge det, nyde det og kende det.

Tankegangen i anden del vil måske af nogle blive opfattet som et uheldigt udslag af den evige jagt på aktualitet og relevans, som plager så megen moderne teologi og kristendom. Den typiske reaktion på kristen forkyndelse synes at være, at hvis ikke der øjeblikkeligt bygges bro mellem en evig, teologisk sandhed og ens eget lille, grågrumsede liv, bliver man utålmodig og kræver livsnærhed. Men selvom sund teologi med fokus på evigheden er en teologi, der er målrettet hverdagen, skal vi ikke proppe uproportionalt store genstande ned i for små huller. Nogle ting har Gud åbenbaret om sig selv, om livet og om os, uden at vi nødvendigvis kan se en direkte "relevans" ved det. Måske er det alene åbenbaret os, for at vi skal kende Gud bedre? Eller for at vi skal opøve os i den ældgamle disciplin "kontemplation", hvor man bruger sit gudgivne intellekt til at tænke dybt og længe over alt det, der hører Gud til? For øvrigt en intellektuel disciplin, som ofte har været praktiseret i samklang med bønslivet. Hvor mange mon praktiserer den form for kontemplation blandt evangelisk-lutherske kristne i Danmark i dag?

Jeg ønsker altså ikke at bidrage til et tidstypisk snævert fokus på "relevantisme". Alligevel er det sundt for

undervisere, teologer og ganske almindelige kristne at overveje et dogme under det provokerende spørgsmål "... og hva' så?" Ikke dermed sagt at vi altid skal svare prompte på det spørgsmål, når folk utålmodigt vil videre fra trosoplæringens ABC. Men vi bør i hvert fald stille os selv spørgsmålet, når vi studerer og tænker. Om ikke for andet, så for vedvarende at undersøge dogmerne forfra og bagfra for at se, om ikke der mon gemmer sig noget guld her. For det er jo sandheden: Der gemmer sig altid mere guld, flere aha-oplevelser, flere trosstyrkende vinkler på Guds åbenbarede sandheder. Grundtvig havde virkelig ret, da han i salmen Giv mig, Gud, en salmetunge skrev: "... i din [Guds] visdom ingen bund, som af den har øst".⁶³ Og det er jo, fordi alle visdommens og kundskabens skatte er skjult i Kristus Jesus (Kol 2,3).

De følgende overvejelser og refleksioner er selvsagt ikke udtømmende. Måske vil de inspirere nogle, måske vil de mest være indspil til refleksion for andre, der selv kan tænke med og komme med kreative indspil. Under alle omstændigheder er det håbet, at nadverens store betydning, som tros læren så klart udfolder, må komme til at virke i hjerter og liv for hele Guds menighed.

63 "Giv mig, Gud, en salmetunge" fra 1836, revideret i 1868. *Den Danske Salmebog* nr. 4, vers. 4.